

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 26.03.19

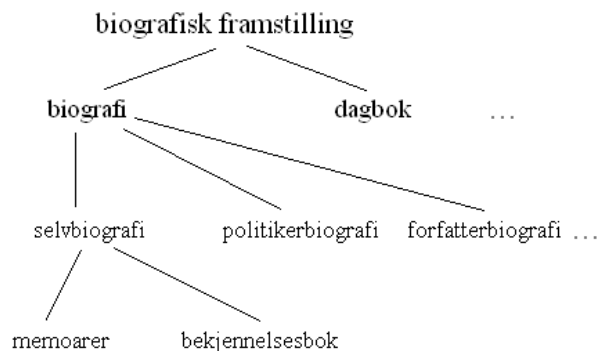
Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/bekjennelseslitteratur.pdf>

Bekjennelseslitteratur

(_sjanger, _sakprosa, _skjønnlitteratur)

Svært personlige, intime selvbiografiske verk. En undersjanger av selvbiografien:

En selvbiografisk tekst der forfatteren går inn for å fortelle det intime, uanstendige, ulovlige osv. – “fortelle *alt!*” og dermed sette seg selv i gapestokken, men også bli beundret fordi det gjøres frivillig. Selvbiografier kan brukes til skryt for å skape seg et godt ettermæle, men de kan også brukes til å offentliggjøre anfektelser og komme med syndsbejennelser (selvutlevering for deretter å si unnskyld, be om tilgivelse). I motsetning til i tradisjonelle selvbiografier er det i bekjennelseslitteraturen en åpenhet helt ned i sjelens avgrunner. Forfatteren er vanligvis svært selvutleverende og bruker skrivingen og teksten til å oppnå en personlig katarsis (renselse). Vanligvis fortelles det ikke om hele personens livsforløp, slik som i selvbiografier, men om spesielle perioder og hendelser. For en del forfattere som bruker “bekjennelser” i sine boktitler dreier det seg imidlertid ikke om anger, snarer om å provosere leseren. Andre bøker utgis som vanlige biografier, men inneholder noen sjokkerende innslag. Den tyske forfatteren Günther Grass vakte oppsikt da han i selvbiografien *Når løken skrelles* (2006) fortalte at han som 17-åring meldte seg som frivillig til Waffen-SS.

Denne litteraturen er ofte sjokkerende, og det hender den blir forbudt i sin samtid. Teksten er avsløringsorientert og kan lage skandaler. Forfatteren framstår som ærlig selvransakende og modig, men kanskje også som hjerteløs overfor noen av

dem som omtales, eventuelt sjokkerende selvutleverende. Bekjennelsesforfatterne bruker skriveakten til å komme seg mentalt løs fra fortiden og fra sin oftest dårlige samvittighet. De er ærlige inntil det selvplageriske. Bører kastes av ved å beskrives. Skrivingen og offentliggjøringen fungerer som en botsgang. Slike bøker kan oppfattes som nesten tyranniske vitnesbyrd, ved at de presser intimitet på leserne.

Det latinske uttrykket “felix culpa” kan oversettes som “lykkelig skyld”, fordi skylden leder til bekjennelse og tilgivelse (Neuhaus og Holzner 2007 s. 65).

I bekjennelseslitteraturen er det ofte interessant å oppleve hvordan fortidens hendelser omtolkes i ettertidens lys: Noe som alle trodde var tilfeldig, avsløres som nøye planlagt, altruistiske handlinger avsløres som egoistiske og noe tilsynelatende uviktig omtolkes til å bli svært viktig.

Bekjennelse innebærer ikke betroelse (dvs. hemmeligheter) når litteraturen publiseres for alle, men retorikken kan likevel ha preg av betroelser (“mellom oss sagt”). Selvoppgjøret kan være svært emosjonelt.

I middelalderen var det en folkelig forestilling om at djevelen skrev ned alle onde tanker og alle syndefulle gjerninger en person begikk, men at ordene forsvant fra pergamentet hver gang personen bekjente sine synder (Stiennon 1995 s. 58). Ved det 4. Laterankonsilet i 1215 gjorde den kristne kirken syndsbejennelse til enhver kristens plikt. Slike syndsbejennelser fungerte som den troendes gransking av sin egen samvittighet (Quinsat 1990 s. 48). “Etter 1200-tallet var det årlige skriftemålet obligatorisk for alle, og da er det klart at en liste over syv hovedsynder, som de egentlig heter, blir viktig. [...] Katolisismen har operert med enkelte synder som er så alvorlige at man faller utenfor det kirkelige fellesskapet, og må skrifte.” (*Morgenbladet* 16. – 22. november 2007 s. 28) Også innen protestantismen er syndsbejennelse viktig, inklusiv “the tortured confessions of many pietists” (Pascal 1985 s. 8).

Den franske forfatteren Théodore Agrippa d’Aubigné var hærfører for hugenottene (de franske protestantene) under religionskrigene i hjemlandet på 1500-tallet. Han skrev et epos der han skildrer grusomhetene som ble begått i krigen. Han da 20 år gammel fikk en sykdom som har trodde var dødelig, bekjente han sine synder, “som fikk håret til å reise seg på hodet til de offiserene og soldatene som besøkte han” (sitert fra Lanson og Tuffrau 1953 s. 138). Den spanske protestantiske presten Constantino Ponce de la Fuente ga i 1554 ut boka *En angrende synders bejennelser* (Strosetzki 1996 s. 204).

Bekjennelser fra dødsdømte var spennende lesestoff. I 1681 ble det i England trykt en kort tekst med tittelen “The last speech and confession of Oliver Plunket, titular primate of Ireland: With an account of his behavior in newgate since his condemnation, and also of Edward Fitzharris, at their execution at Tyburn upon Fryday, July 1, 1681, for high-treason in conspiring the death of the king &c”. Den

norske presten Lars Oftedal fikk rykte for å være en fanatisk svovelpredikant. I 1891 bekjente han helt uventet i St. Peter kirke i Stavanger foran sin egen menighet at han hadde gjort seg skyldig i usedelighet. Bekjennelsen førte til at Oftedal måtte gå av som prest og mistet sine kirkelige og politiske tillitsverv.

I essayet “Om noen vers av Vergil” skriver Michel de Montaigne: “For øvrig har jeg pålagt meg selv å være like dristig i ord som i handling, det byr meg imot å huse til og med tanker som ikke kan settes på trykk. Selv ikke min sletteste handling eller opptreden forekommer meg så frastøtende og feig som redselen for å vedkjenne meg den. Den tilbakeholdenhet man viser i skriftemålet [dvs. skriftemålet som katolsk sakrament], burde man vise i handlingen. Den dristighet som skal til for å begå en feil, blir på en måte oppveid og tøylet av den som skal til for å bekjenne den.” (Montaigne 2008 s. 86)

Les W. Smith hevder i boka *Confession in the Novel: Bakhtin's Author Revisited* (1996) at den som bekjenner gjennomgår to faser: først kjemper bekjenneren mot andre synspunkter og perspektiver for å oppnå en slags selvbevisst renhet. I den andre fasen oppdager bekjenneren hvor viktig det er å tilhøre fellesskapet med andre mennesker, blant annet fordi de andre må bedømme og bekrefte den renheten som bekjennelsen skal skape. Hvis ikke den andre fasen inntreffer, blir individet ensomt og kommer ikke “tilbake” til samfunnet (Öhman 2001 s. 143-144). Bekjennelse som hevn og gjennomført på grunn av forakt for andre, leder derfor ikke til samme renselse som når det er selvforakt som leder til bekjennelsen. Katolske skriftemål og andre samtaler innen kirken som institusjon har av og til resultert i at synderen også har bekjent sin synd offentlig og gjort bot. “Gud er mitt vitne” og “for min sjels skyld”-innstilling har gjort den offentlige skammen til noe som kan tåles. En bekjennelse kan virke befriende. Etter avsløringen trenger ikke forfatteren lenger skjule skammen og frykte å bli avslørt.

Den tyske litteraturforskeren Rainer Moritz kaller det “opphissende bekjennelsesbøker” når personer forteller om selvopplevde dramatiske hendelser i en bok og deretter opptre i talkshows på TV for å intervjues om opplevelsene (i Neuhaus og Holzner 2007 s. 61).

I vår tid har “tilgi meg”-programmer på såkalt “søppel-TV” en lignende funksjon som bekjennelseslitteraturen. I noen tilfeller kan imidlertid bekjennelseslitteratur være avsløringsorientert uten å vise anger – hensikten er snarere å tjene penger på å lage skandale, triumfere ved å fortelle om sin egen umoral og vise at en har klart å holde noe hemmelig (kun en selv er i stand til å avsløre det). En blottleggelse av egne synder kan skape forakt og latterliggjøring hos folk, men ikke alle lesere vil spytte på forfatteren. Noen vil klappe henne eller han på skulderen for det motet som skulle til for å bekjenne syndene. Et verk kan forårsake både sinne og beundring. Det er tøft å tukte seg selv, ydmyke seg, stå fram med sine største svakheter.

Den amerikanske litteraturforskeren Paul de Man understreker språkets funksjon i bekjennelsen for å fremme et etisk formål: “To confess is to overcome guilt and shame in the name of truth: it is an epistemological use of language in which ethical values of good and evil are superseded by values of truth and falsehood” (de Man 1979 s. 279).

“Personlig risiko kan bety å utsette også sine mindre flatterende sider for offentlighetens blikk. Men den offentlige bekjennelsen kan også anses som en kommunikativ handling som kommer de andres fordømmelse i forkjøpet, og slik, i samme stund som anerkjennelsen inntreffer, ikke lenger er risikabel, men personlig avlastende. Også bekjennelsen tilhører de synlige formers verden, forfengelighetens dynamikk.” (Kari Løvaas i *Morgenbladet* 30. april – 6. mai 2010 s. 38)

“Att bekänna förknippas ofta med något skamligt och skuldbelagt. I bekännelsen avslöjar man hemligheter om det innersta och mest intima, man gör sig naken och sårbar. Trots det framstår inte bekännelsen som något entydigt negativt. Tvärtom, tycks bekännelsen vara förknippad med något lustfyllt, både för den som bekänner och den som tar del av bekännelsen. Det är även uppenbart att bekännelsen kan uppfylla flera olika behov hos den som bekänner. I och med att man biktar sitt jag kan man avlasta sin skuldbörda och få förlåtelse för det man har gjort. Det är framför allt denna funktion den ritualiserade bikten har i de katolska länderna. Bikten innebär en periodiserad rening av jaget som gör att man kan gå vidare i livet som en oskriven tavla, tills det är dags för nästa tvagning. Bekännelsen förknippas också med sanningssökandet. Sanningen förknippas med det inre och privata och genom att bekänna verkar det som om sanningen stiger fram i offentlighetens ljus. Därför är bekännelsen ett gränshenomen. Den utspelar sig på, och får sin laddning av, gränsen mellan inre och yttre, privat och offentligt. Man bekänner alltid *för* någon, även om denne inte är fysiskt närvarande.” (Öhman 2001 s. 9) Anders Öhman referer også den franske filosofen Michel Foucaults mening at for å bli bekrefter som individ i det moderne samfunn, må man utlevere sannheten om seg selv (s. 10).

Andreas W. Daum bruker betegnelsen “de materialistiske bekjennelsesskriftene” om tekster skrevet midt på 1800-tallet, der forfattere tar stilling for teoriene til naturvitenskapelige forskere og samfunnsforskere som forkastet metafysiske forklaringer av det som skjer i naturen (Daum 2002 s. 296). Et eksempel på et slikt skrift som tar stilling i striden og bekjenner seg til en av sidene i kampen, er den tyske legen Ludwig Büchners bok *Kraft og stoff* (1855). Det var en radikal “bekjennelse” for mange i de neste tiårene å vedkjenne seg at de trodde på f.eks. Darwins eller Marx’ teorier. Büchner fikk mye motbør som privatperson etter at han offentliggjorde sin bok.

Eksempler på bekjennelseslitteratur i bokmediet:

Augustin: *Bekjennelser* (ca. 400 e.Kr.)

Jean-Jacques Rousseau: *Bekjennelser* (1765-1770)

Casanovas selvbiografiske bøker

Thomas DeQuincey: *Confessions of an English Opium Eater* (1822)

Alfred de Musset: *Bekjennelser av et århundrets barn* (1836) – selvbiografisk roman

Arthur Rimbaud: *En tid i helvete* (1873)

Leo Tolstoj: *Skriftemål* (1882) – skrevet etter en av Tolstojs religiøse kriser

George Moore: *Confessions of a Young Man* (1888)

Paul Verlaine: *Bekjennelser* (1895)

Hans Jæger: *Bekjendelser* (1902-1903)

Johannes Jørgensen: *Mit Livs Legende* (1916-1928; 7 bind)

Oskar Maria Graf: *Vi er fanger* (1927)

Arthur Symons: *Confessions: A Study in Pathology* (1930)

Guy des Cars: *Jeg tør* (1962)

Brendan Behan: *Confessions of an Irish Rebel* (1965)

William Styron: *The Confessions of Nat Turner* (1967) – en roman basert på den historiske personen Nat Turners beretning til en hvit advokat om et slaveopprør i Virginia i USA i 1831

Jan Myrdal: *Confessions of a Disloyal European* (1968)

John Seybold (med psevdonymet Frank Hohimer): *The Home Invaders: Confessions of a Cat Burgler* (1975)

Mohamed Choukri: *Tørt brød* (1982)

Gerard Lauzier: *En ung manns bekjennelser* (1983, norsk oversettelse av Tor Edvin Dahl i 1985) – tegneserie

Pamela Des Barres: *I'm with the band: Confessions of a groupie* (1987)

Hanna Kvanmo: *Dommen* (1990) – om Kvanmos arbeid under 2. verdenskrig og dommen som landssviker; publisert etter at det var blitt kjent gjennom avisene at hun hadde jobbet for tyskerne under krigen, bl.a. som tolk for Wehrmacht

Nils Johan Ringdal: *Lystens død?: Bekjennelser fra en mann av gay-generasjonen* (1991) – et selvbiografisk essay

Elizabeth Wurtzel: *Prozac Nation: Young and Depressed in America – A Memoir* (1994)

Catherine Millet: *Catherine Ms seksuelle liv* (2001)

Lars Einar Engström: *En sexists bekännelser* (2005)

O. J. Simpson og Pablo Fenjves: *If I Did It: Confessions of the Killer* (2007) – Simpson forklarer hvordan drapene på hans ekskone og hennes kjæreste ville ha foregått hvis han selv hadde vært morderen; en slags hypotetisk bekjennelse

Mia Törnblom: *Så dumt!* (2008)

Ann Heberlein: *Jag vill inte dö, jag vill bara inte leva* (2009) – om livet som manisk-depressiv og samtidig svensk rikskjendis

Stig Inge Bjørnebye: *Løsrivelse* (2009) – om baksiden av medaljen ved å være fotballstjerne

Nina Hagen: *Bekjennelser* (2010)

Jan Thomas (egentlig Jan Thomas Mørch Husby) og Anne-Katrine Strøm: *My Way* (2010) – modellen og artisten Jan Thomas avslører blant annet rusmisbruk og selvmordsforsøk

Joumana Haddad: *Jeg drepte Sjeherasad: En sint arabisk kvinnes bekjennelser* (på norsk 2011)

Katharina Rappmund: *Når alle demninger brister: En elendig kvinneleges bekjennelser* (2012)

Stig Larsson: *När det känns att det håller på ta slut* (2012)

Augustins *Bekjennelser* er skrevet som en blanding av syndsbejennelse, meditasjon, trosbekjennelse og en bønn til Gud. Boka “is not merely the bishop of Hippo’s self-portrait of his early years; the work also incorporates several ancient literary genres, among them a spiritual exercise, a story of conversion, a treatise on interpretation, and a guide to self-improvement through ascetic practices. In sum,

there would appear to be a tradition of thinking on the problem of self-knowledge in ancient and medieval thought, but no single literary genre for dealing with representations of the self, the person, or the individual before the early modern period.” (Stock 2001 s. 9)

“The *Confessions* became the Western model for the literary genre he [Augustin] called the *soliloquium*. This was envisaged as a type of discourse in which a person and his rational spirit entered into debate in the interior of the soul on the preconditions and limitations of self-knowledge. In the *Confessions* the characters in the dialogue were changed, but the philosophical objectives remained the same. There is no doubt about the influence of the *Confessions* on subsequent writings concerned with self-analysis. In his extensive study of the literary history of the *Confessions*, Pierre Courcelle demonstrated that Augustine’s masterpiece was widely read in the centuries before Petrarch ceremoniously carried his copy to the top of Mt. Ventoux in 1336.” (Stock 2001 s. 11)

Rousseau planla at hans bekjennelser skulle utgis etter hans død. Det såkalte Genève-manuskriptet av teksten ble overlevert til Paul Moultou i 1778 for å bli trykt posthumt (Sourget 2006 s. 484). Mange steder i Rousseaus bok må leseren smile av Jean-Jacques’ naivitet, og boka viser hvordan den minste detalj fra fortiden, særlig fra barndommen, kan avsløre noe om forfatterens personlighet (Didier 1989 s. 108).

“Several motives can be detected behind Rousseau’s *Confessions*. First and foremost is his own opening proclamation of the complex uniqueness of his personality: “I desire to set before my fellows the likeness of a man in all the truth of nature, and that man [is] myself. Myself alone! I know the feelings of my heart, and I know men. I am not made like any other of those I have seen; I venture to believe that I am not made like any of those who are in existence. If I am not better, at least I am different.” But Rousseau immediately slips over to a statement of a further motive, that of self-justification: “I have told the good and the bad with equal frankness ... I have shown myself as I was, mean and contemptible, good, high-minded and sublime, according as I was one or the other. I have unveiled my inmost self even as Thou hast seen it, O Eternal Being. Gather round me the countless host of my fellow-men; let them hear my confessions, and lament for my unworthiness, and blush for my imperfections. Then let each of them in turn reveal, with the same frankness, the secrets of his heart at the foot of the Throne, and say, if he dare, “I was the better than that man!” ” The book is then an apologia in the most general sense.” ” (Pascal 1985 s. 39-40)

I Rousseaus selvbiografi er det “an urgent need for confession of guilt. After the famous passage in which he describes how he had despicably charged a servant-girl with the theft he had himself committed, he tells us how haunted he is by this memory: “This burden has remained to this day upon my conscience without alleviation; and I can affirm that the desire of freeing myself from it in some degree

has greatly contributed to the resolution I have taken of writing my Confessions.” The motive is referred to on other similar occasions; the autobiography takes the place of the confessional. His work is therefore linked with the religious autobiography, with Augustine – but with the significant difference that Rousseau speaks not of sins against God, but primarily of sins against his own true self.” (Pascal 1985 s. 40-41)

Rousseau hadde “den grenseløse oppriktigheten som ideal. [...] I desember 1770 startet han høytlesninger fra sine selvbiografiske nedtegnelser ved noen utvalgte salonger i Paris. Med “rungende, regelmessig stemme, som ikke syntes å lide av den minste ustøhet” fortalte Rousseau om sine dypeste følelser og mest pinlige sykdommer, han la ut om kinkige kjærlighetshistorier og kastet beskyldninger og fornærmelser mot tidligere venner og venninner. Tilhørere forteller at opplesningene kunne vare i atten timer i strekk, bare avbrutt av korte måltider. Snart ble politisjefen i Paris bedt om å få stoppet galskapen. Det lyktes. Først i 1781, tre år etter Rousseaus død, ble første del av *Bekjennelser* publisert, denne gangen møtt med begeistring og dyp beundring. I 1788, noen måneder før utbruddet av den franske revolusjon, kom andre del. Rousseau ble symbolet på kampen mot privilegiesamfunnet, på personlig integritet og moralsk autoritet. *Bekjennelser* ble den mest leste av alle hans populære bøker gjennom revolusjonsårene.” (idéhistoriker Ellen Krefting i *Morgenbladet* 22. – 28. juni 2012 s. 24-25)

“I vintermånedene 1770-1771 holdt Jean-Jacques Rousseau flere høytlesninger fra sine selvbiografiske oppteignelser i Paris. Tilhørerne var lokket til salongene etter lengre tids rykter om at den berømte opplysningsfilosofen skrev om sitt liv. De fikk det de var kommet for, i overmål. Med “rungende, stø, regelmessig stemme, som ikke syntes å lide av den minste ustøhet”, skal han ha lest i opptil atten timer i strekk, bare avbrutt av korte måltider. Til tross for at Rousseau begrenset seg til den siste delen av livet sitt – for å skåne særlig kvinnene for de aller pinligste detaljene fra tidlig ungdomstid – tømte han ut fornedrende innrømmelser, pikante detaljer fra intime kvinnebekjentskaper og beskyldninger og fornærmelser mot berømte forhenværende venner og venninner. Skandalen var et faktum. Mme d’Epinay, en av Rousseaus tidligere velgjørere, henvendte seg til politisjefen, Sartine, for å få stoppet de offentlige høytlesningene. Det lyktes. Først i 1782, elleve år etter høytlesningene og fire år etter Rousseaus død, ble første del av *Bekjennelser* publisert, etter nye rykter og store forventninger. Ny skandale. De beklemmende private betroelsene fra barne- og ungdomsårene ble lest og kommentert i en atmosfære av sjokk, sinne og begeistring. I 1789 kom andre del, om den mer offentlige, men ikke mindre mørke delen av Rousseaus liv, og først i 1796 kom en komplett utgave.” (Ellen Krefting i http://www.fortid.no/tidsskrift/download/fortid_1102.pdf; lesedato 27.01.16)

“I utkastene til *Bekjennelser* hevder han [Rousseau] at selvbiografien skal lede leserne “enda et skritt i kunnskapen om mennesket”, hans egen personlige historie skal tjene som “et sammenligningsstykke for studiet av det menneskelige hjertet”

og vil derfor også av den grunn være nyttig for opplysningsfilosofer. Allerede i *Om Ulikheten* hadde han angrepet “metafysikerne” for deres tiltro til muligheten for å fravriste menneskenaturen dens “universelle lover”, delvis gjennom observasjoner av “mennesket i samfunnet” og delvis gjennom abstrakt spekulasjon (særlig representert ved den empiristiske psykologien). En slik fremgangsmåte er både unødvendig og usikker, ifølge Rousseau. Kunnskapen om menneskenaturen kan kun nås gjennom introspeksjon, gjennom en indre “demaskering” der sannheten om eget selv avdekkes. [...] Selvbiografi hadde knapt en sjangeridentitet i det hele tatt, og lot seg vanskelig skille fra teksttyper som memoarer, dagbøker, religiøs bekjennelseslitteratur – eller fra romaner med førsteperson-perspektiv, for den saks skyld.” (Ellen Krefting i http://www.fortid.no/tidsskrift/download/fortid_1102.pdf; lesedato 27.01.16)

Det er som om Rousseau vil avkle menneskenaturen inntil det smertefulle, for å avsløre en hemmelighet (Tadié 1987 s. 78).

“*Bekjennelser* presenterer riktignok Rousseaus liv i et kronologisk mønster. Men sannheten om han(s) selv oppnås ikke ved å gjengi noen ytre fakta, hendelser som kan bekreftes eller ikke av hva leseren måtte vite, huske eller ha observert. Den tilhører ikke den historiske hukommelsen og rekonstruksjonens register, men den fortolkende erindringen. Det er spontane erindringer og følelsene som er knyttet til disse, både før og nå, som er de grunnleggende sannhetenes arnested. Følelser er sannere enn noe: “Jeg kan ikke ta feil av det jeg har følt, og heller ikke av det følelsene mine har fått meg til å gjøre”. Rousseaus uskyld og sannhet kommer til syne når den han har vært ses i lys av den han er nå og omvendt. [...] Et lite stykke ut i *Bekjennelser* skriver han at han som ung drømte om å kunne skrive med usynlig blekk, med *encre sympathique*. Han håpet å kunne fremstille en type skrift som bare kunne tolkes av lesere med den rette sympatiske innstillingen, slik at det som i utgangspunktet var skjult kunne komme til overflaten, om man kjente den rette kjemiske koden. Drømmen drev ham etter hvert til å utføre kjemiske eksperimenter, i forsøk på å lage *l'encre sympathique*. Forsøket mislyktes, eksperimentet resulterte i en eksplosjon, som blindet Rousseau i “over ti uker etterpå”. Var *Bekjennelser* like mislykket? Etter de beryktede høytlesningene fra selvbiografien i Paris vinteren 1771, vurderte Rousseau det selv slik. Ikke fordi de ble stoppet av politiet, men fordi han mente at tilhørerne hadde reagert med likegyldighet.” (Ellen Krefting i http://www.fortid.no/tidsskrift/download/fortid_1102.pdf; lesedato 27.01.16)

“Like viktig som den politiske inspirasjon var den kulturelle betydningen Rousseaus selvbiografiske tekster fikk på sikt (i tillegg til *Bekjennelser* omfatter de *Den ensomme vandrers drømmerier* og *Rousseau, dommer over Jean-Jacques*, alle publisert posthumt). De satte nye standarder for den sekulære selvbiografien som sjanger, for hensynsløs oppriktighet som ideal og ikke minst reiste de spørsmål om den framvoksende offentlighetens grenser. Diskusjonene om hva en skal kunne si om seg selv, og om andre, offentlig – i sannhetens eller fiksjonens navn – er vi

ennå ikke ferdige med. Sensasjonshunger og voyeurisme var nok ikke noe nytt i 1770 heller. Men den moderne autentisitetsetikken (Charles Taylor), og det beslektede intimitetstyranniet (Richard Sennett), kan lett føres tilbake til Rousseau. Rousseaus motiver for selvutlegningen var delvis opplysningsfilosofiske: Han ville lede leserne “enda et skritt framover i kunnskapen om mennesket”, og hans opplevde livshistorie skulle tjene som “et sammenligningsstykke for studiet av det menneskelige hjertet”. Som supplement til periodens abstrakte analyser av menneskenaturen framhevet Rousseau introspeksjon, boring i egen livshistorie og følelsesliv som en like viktig vei til sannheten om mennesket og dets natur. Boret man dypt nok i det private, ville man støte på det mest allmenne, menneskets dypeste essens. Det gjaldt bare å finne et språk som i så stor grad som mulig kunne bære fram hjertets dype sannheter. Rousseau kjempet med dette meddelelsesproblemet i alle sine selvbiografiske tekster. Fullstendig gjennomsiktighet var og ble en drøm.” (idéhistoriker Ellen Krefting i *Morgenbladet* 22. – 28. juni 2012 s. 24)

Bekjennelser skulle bidra til å oppnå mer enn ett mål for Rousseau, blant annet hadde verket “et apologetisk formål. Rousseau måtte male et sannferdig portrett av seg selv, “det eneste som eksisterer og som antagelig noen gang vil eksistere”, som svar på alt det opplysningsfilosofene hadde anklaget ham for, ikke minst av personlige forhold: at han levde ugift med en tjenestejente, sendte de illegitime barna på barnehjem, kledde seg i armensk folkedrakt og valgte eremitilværelsen. Dette siste, å velge “ensomheten” framfor et sosialt liv, var et særlig kritisk punkt for opplysningsfilosofene. “Bare de onde er alene”, skrev for eksempel Diderot, og Rousseau følte seg truffet. Derfor var det så viktig for ham å forsvare livsvalgene sine offentlig. Tenkning kan ikke skilles fra personlighet og livshistorie, mente Rousseau. Å forstå tenkningen krevde at man forsto hans sanne jeg. Derfor måtte han dele absolutt alt, gi leserne fullstendig innsyn. Jo større tabuer selvbiografien berørte, jo sterkere ville oppriktighetens overbevisningskraft være: “Få mennesker har begått verre ting enn jeg, og aldri har noe menneske sagt om seg det jeg vil si om meg selv... Man kan være sikker på at den som våger slike innrømmelser, vil innrømme alt. Dette er det strenge bevis på min oppriktighet.” [...] De selvbiografiske tekstene viser Rousseaus egen, personlige kamp for uavhengighet, som endte i ensomhet.” (idéhistoriker Ellen Krefting i *Morgenbladet* 22. – 28. juni 2012 s. 24-25)

Augustin har blitt kalt den middelalderske kristendommens kirkefader, mens Rousseau ble “den moderne subjektivitetens kirkefader” (Bruno Preisendörfer).

Thomas de Quincey publiserte i 1822 en bok om sin bruk av opium (en oppfølgerbok kalt *Suspira De Profundis* kom ut delvis i 1854 og delvis posthumt). I *Confessions of an English Opium Eater* beskriver de Quincey mange av de drømmene, ofte mareritt, han hadde i opiumsrus. Egentlig handler boka mer om forfatterens underbevissthet slik den viser seg i drømmene enn om advarsler mot opiumbruk. Det finnes likevel tydelige advarsler i teksten: “The moral of the

narrative is addressed to the opium-eater; and therefore, of necessity, limited in its application. If he is taught to fear and tremble, enough has been affected. But he may say, that the issue of my case is at least a proof that opium, after seventeen years' use, and an eight years' abuse of its powers, may still be renounced" (Quincey 1986 s. 115). "Whatever were the impelling principles to the publication of the opium "Confessions", whether motive that was distinctly contemplated or impulse that was obscurely felt, there will remain a perfectly separate question as to the practical result. For a conscientious man will grieve over those consequences from his acts which he never could have designed, and will charge upon himself those seductions which he had not even suspected. Here, then opens the admirable occasion for the extent of my power by laying bare the world of mischief which I have caused; and, secondly, the fairest excuse possible for resuming my enchanter's wand in order that I may exorcise the evil spirits which I have evoked." (Quincey 1986 s. 130)

I *En tid i helvete* skriver den franske symbolistiske dikteren Arthur Rimbaud: "Ingen av galskapens spissfindigheter – den galskapen som blir sperret inne – er forbigått av meg: jeg kan liste dem opp alle sammen, jeg kjenner systemet. [...] Jeg tilhører den rasen som sang mens de ble pint. Jeg har ingen forståelse for lovene; jeg vet ingenting om moral, jeg er et dyr, dere tar feil!"

"I sitt skriftemål, sin bekjennelse, innrømmer Lev Tolstoj at da han begynte å skrive tidlig på 1850-tallet, var det "drevet av ærgjerrighet, havepsyke og stolthet". [...] Skriftemålet er, i korthet, Tolstojs oppgjør med menneskelig viten som sådan: "Det som foregikk med meg, var at det livet som førtes av menneskene i min krets – de rike og lærde – ikke bare ble motbydelig for meg, men mistet enhver mening for meg." " (*Morgenbladet* 16. – 22. januar 2009 s. 41)

Det følgende er en kort omtale av Des Barres' bok: "Pamela Des Barres, born in 1948, grew up missing her dad in southern California in the late 50's and 60's. She became infatuated with Elvis and most of the Rock n' Roll stars that passed her way from that point on. As a hardcore groupie known as Miss Pamela, she set her sights on the musical giants of the time. Her partial list of "boyfriends" is a who's who of 60's rock 'n roll: Keith Moon, Jim Morrison, Mick Jagger, Jimmy Page, Frank Zappa, Waylon Jennings, Michael Des Barres, Chris Hillman, Noel Redding, Nick St. Nicholas, and actor Don Johnson. In her tell-all autobiography she is a top-notch groupie, member of the first all-girl rock band, soap opera actress, film actress, author, wife, and mother. Her relationships ranged from only a matter of hours to several years, depending on the availability of the object of her affection, as several were married when she dated them. While her story may seem sad and desperate as she searches for love and a career but mostly finds demeaning sexual exploitation, her consolation was a lifetime of incredible experiences in the music industry that changed the culture of America and Britain. Ms. Des Barres appears to have few regrets about the life she led." (<http://www.allreaders.com>; lesedato 04.05.07)

“Since its publication in 1963, Sterling Hayden’s autobiography, *Wanderer*, has been surrounded by controversy. The author was at the peak of his earning power as a movie star when he suddenly quit. He walked out on Hollywood, walked out of a shattered marriage, defied the courts, broke as an outlaw, set sail with his four children in the schooner *Wanderer* – bound for the South Seas. His attempt to escape launched his autobiography. It is the candid, sometimes painfully revealing confession of a man who scrutinized his every self-defeat and self-betrayal in the unblinking light of conscience.” (<https://www.goodreads.com/book/show/264204.Wanderer>; lesedato 05.04.18)

En kort presentasjon av Engströms bok *En sexists bekännelser*: “Lars Einar Engström berättar utifrån sin bakgrund som chef, headhunter och man. Och han erkänner. Han har som rekryterare valt bort kvinnor till chefspositioner på grund av potentiellt barnafödande. Han har fällt fördomsfulla kommentarer om manliga kollegor som hämtat barnen på dagis eller lämnat affärsmötet för att handla mat på vägen hem. [...] *En sexists bekännelser* vänder sig framförallt till chefer på alla nivåer och i alla organisationer. Men även kvinnor i karriären, studenter och givetvis alla som är intresserade av jämställdhetsfrågor, har nytta av boken. Kan dessutom “männen med makt” läsa detta så kanske de inser konsekvenserna av vad de säger, gör och inte gör.” (<http://www.bokus.com>; lesedato 04.05.07)

Den kristne kvinnen Joumana Haddad fra Libanon har utgitt *Jeg drepte Sjeherasad: En sint arabisk kvinnes bekjennelser* (på norsk 2011). “Hun snoket i sin fars bibliotek og fant både det ene og det andre av bøker nonnene neppe anbefalte, inntil hun en dag snublet over marki de Sades *Justine*. Og dermed er det gjort: Gjennom dette verket oppdager hun hvilken enormt subversiv effekt litteraturen kan ha, hvor annerledes alt kan bli gjennom en forfatters prisme, hva det faktisk er mulig å sette på trykk. [...] Når det kommer til stykket er Haddads egen kritikk av mørkemennene som prøver å trekke den arabiske kultur i Khomeinis retning, en slags “sang om en kulturkollisjon”, og som feminist, fri skribent, poet og utgiver av erotikk er hun selv et fremtredende medlem av en moderne og litterær verdenssivilisasjon. [...] Haddad sier på sin side rett ut at hun er så provoserende som vel mulig. “Jeg bor i et land som hater meg,” innrømmer hun. Dødstruslene inneholder ofte voldtekt først og steining etterpå.” (*Morgenbladet* 30. september – 6. oktober 2011 s. 37)

Den svenske terapeuten Mia Törnblom forteller i *Så dumt!* (2008) om sitt eget heroinmisbruk, narkotikasmugling, tyveri fra venner osv. Hun ble narkoman, og løy så ofte og overbevisende at hun begynte å tro på sine egne løgner. Hun følte seg krenket hvis noen avslørte henne. Hun svek alle rundt seg, og havnet til slutt i fengsel.

I den svenske forfatteren Stig Larssons *När det känns att det håller på ta slut* (2012) knytter han “teksten opp mot den personlige forfallsfortellingen som er så etablert og standardisert i vår kultur. *Misery memoirs* kalles de på angloamerikansk

forlagsspråk, alle disse 200-250 sider lange førstepersonbøkene om mennesker som nesten har gått til grunne av narkotika eller seksuelle overgrep eller noe annet fælt, men så reist seg igjen – for å fortelle. *När det känns* handler mye om Larssons amfetaminbruk [...] aldringens utfordringer, det feilslåtte ekteskapet, måten han mener det svenske kulturlivet har behandlet ham på [...] “Jag vill ju ha er med mig, jag vill inte att ni ska betrakta mig som någon sorts halvgalning.” Hvordan man reagerer på denne henvendelsesformen – opplever man den som ærlig? innsmigrende? hjelpeløs? manipulativ? – avgjør nok i stor grad om man orker å holde selskap med Larsson gjennom 500 sider. [...] Personligheten som stiger frem fra sidene, kunne man også karakterisert som skamløs, men da i begge betydninger av ordet. På den ene siden grenseoverskridende, infam, kynisk; på den andre naiv, vennlig, barnlig. [...] “Det kräver ett obetingat förtroende för at publiken kommer at hålla sig för skratt när du står där naken. För mycket naknare än en helt ogarderad författare är det svårt att tänka sig att en människa kan vara”, skriver Larsson et sted.” (*Morgenbladet* 11. – 17. oktober 2013 s. 41)

“I boken “Bra Nok!” [2013] forteller flotte Lena Alexandra Øyen (31) om en barne- og ungdomstid preget av vanskelige og utfordrende opplevelser. Da hun var 12 år ble hun seksuelt misbrukt av flere eldre gutter. [...] Å reise seg etter noe slikt står det stor respekt av og det er en skremmende og rystende fortelling Øyen kommer med i sin viktige bok som kan være en døråpner for andre som har opplevd lignende i ung alder. [...] En dame med en tøff bakgrunn om nekter å legge seg ned å gi opp til tross for massiv negativ kritikk.” (<http://www.vargas12.com/2013/04/lene-alexandra-liten-energibunt-med-toff-ungdomstid/>; lesedato 24.04.13)

“Alle de tre siste bøkene til Thomas Espedal, *Biografi*, *Dagbok* og *Brev* skriver seg inn i en etablert bekjennelseslitterær sjanger – med forgjengere som Augustin og Rousseau. [...] Det ligger en provokasjon i brevet fra Agnete i bokens annen del – i det å legge ord i munnen på en avdød person, en som ikke har noen mulighet til å komme med innvendinger. Det fortøner seg nesten som et overgrep. Espedal skriver om en opplesningskveld hvor han endatil lar den unge kjæresten lese fra den avdødes brev” (*Morgenbladet* 3. – 9. juni 2005 s. 37).” Karl Ove Knausgårds *Min kamp*-romanserie (2009-11) har blitt kalt “dette seks binds bekjennelsesmonsteret”, med begrunnelsen at “forfatteren insisterte på å skrive sitt – og sine nærmestes liv uten bruk av fiksjongrep som verken filter eller sikkerhetsnett” (*Dagbladet* 28. mars 2012 s. 2). Korte essayistiske tekster kan ha tydelig bekjennelsespreg, f.eks. dansken Carsten Jensens essay “Af en ecstasy brugers bekendelser” i samlingen *Oprøret mod tyngdeloven* (2001).

Den svenske forfatteren Per Olov Enquists selvbiografiske bok *Et annet liv* (på norsk 2009) har blitt kalt bekjennelseslitteratur. Her skriver han blant annet om sin alkoholisme. Fra barndommen forteller han om moren som ville at han hver kveld ved sengetid skulle bekjenne sin synd. Men lille Per Olov er “snill” og har ikke noe å bekjenne, og bekjennelsesstunden blir dermed en mental påkjenning for både han

og moren. En lørdag finner han på at han skal dikte opp en synd: at han har stjålet en karamell i butikken. Moren liker ikke tyveriet, men er glad for bekjennelsen. Da løgneren blir avslørt, må gutten bekjenne også dette. “For den lydhøre forfatteren er det slik at enkelte løgner røper mer om livets smertepunkter enn hva all verdens uinteressante sannheter kan. [...] Skammen knyttet til avsløringen av en synd er jo nettopp en opplevelse av at eksistensberettigelsen rives vekk under ens føtter, at man ikke har rett til å være her, en opplevelse av total hjemløshet.” (*Morgenbladet* 23. – 29. januar 2009 s. 32)

“En ny boktrend gjør seg synlig på amerikanske bestselgerlister; glamorøse livsstilsbøker skrevet av og for afrikanskamerikanske kvinner. Glamourmodellen Karrine Steffans har gjort suksess med selvbiografien *Confessions of a Video Vixen*, der hun forteller avslørende om karrieren som danser i musikkvideoer for artister som LL Cool J, Jay-Z og R. Kelly.” (Øyvind Holen i <https://oyvindholen.wordpress.com/2011/05/09/chick-lit-og-angsten-for-underholdningen/>; lesedato 22.04.15)

På nettstedet PostSecret kunne hvem som helst i 2010 dele en “hemmelighet” med andre brukere av nettstedet på et slags postkort. Folk skrev der bekjennelser av typen “Jeg savner allerede å være singel”.

Noen bøker nærmer seg bekjennelseslitteratur, uten å ha noen personlig indre byrde hos forfatteren å bekjentgjøre. Den franske forfatteren Anna Sams bok *En kassadames betroelser* (på norsk 2010) er en humoristisk bok med alvor i bunn. “Enten er vi utrolig nedlatende [overfor kassadamer] eller så behandler vi dem som roboter. [...] Og kanskje nettopp fordi den er så lett å lese, får man en sterkere forståelse for monotonien og brutaliteten som preger en slik jobb. I tillegg blir man avkledd som kunde, og det er vanskelig ikke å bli berørt av samfunnskritikken som ligger i bunnen av Sams prosjekt” (fra *Aftenpostens* anmeldelse 5. februar 2010).

Wenche-Britt Hagabakkens *Mor, jeg vil hjem* (2016) forteller fra hennes privatliv, f.eks. om sykdom og selvforakt. “I 2012 fikk Hagabakken sitt først av atten hjerneslag. Mens hun hadde et av sine lange sykehusopphold, døde moren. Reaksjonen kom. Hun fikk diagnosen posttraumatisk stresslidelse, med depresjon, angst, selvmordstanker. Det betød lange innleggelse på psykiatrisk avdeling. “Sykdom preger nå alle mine relasjoner, min streben, min selvforakt, skam og selvopplevelse, og min forkastelige behandling av både meg sjøl og mine nærmeste”, skriver hun. Den preger også hele denne teksten, der hun raser mot sin egen hjelpeløshet, mot leger og pleiere, mot skjebnen og den sykdommen hun ikke kan forsone seg med. [...] Den ytre rammen er skildringen av et nært, humoristisk og kjærlig, men også svært komplisert morsforhold – forøvrig et tema som går igjen i Hagabakkens forfatterskap. Hennes mor fikk sine framtidsdrømmer knust da hun som syttenåring ble gravid med Wenche-Britt. Hun så aldri sin datter, men krevde at datteren skulle se henne. Hun kritiserte klesvalg og yrkesvalg, var krevende, selvsentret og anklagende. Hagabakken forsøker å forstå dette ved å

formulere et portrett av moren. Men det når ikke overflaten. Hun vender hele tida tilbake til seg selv og sin sykdom, sin egen desperasjon, selvforakt og fortvilelse. Det er så bittert og skjebneanklagende, nesten manisk gjentakende. Hun går i ring, kommer aldri ut av seg selv. Så kan en innvende at det er nettopp det boka vil vise, et uredigert dokument over et menneske låst i sin egen fortvilelse.” (*Dagbladet* 26. november 2016 s. 57)

A.N.P. (pseudonym) ga i 2017 ut *Chicks o’hoi: En norsk jentes bekjennelser*. Det er en “100 % usensurert dagbok fra ung jente gir unikt innblikk i ungdommens hemmelige liv. A.N.P. hadde tenkt lenge på hvordan hun kunne bidra til å lette det enorme presset jenter lever under. De møter et forvirrende ideal i media, popartister stønner seg halvnakne og perfekte gjennom musikkvideoer, samtidig som de bedyrer sin uskyld. Jenter skal være pene, tynne, sexy, deilige ... og jomfru? A.N.P. kjenner at hun selv blir påvirket av presset, men samtidig har hun venninner som ikke lar seg diktere av idealet. Dermed kom hun på tanken om å skrive ned alt hun opplevde gjennom to år, for å vise hvordan jenter kan være. Hun forteller om alt fra forelskelse til kjærlighetsorg, fra selvmordsforsøk til lykke, fra rå sex til varmt vennskap, akkurat slik hun opplevde det. Uten filter, med en god porsjon humor. Det er en klok, sår og morsom beskrivelse av jenteliv i dag.” (<http://www.kagge.no/>; lesedato 03.05.17)

Det finnes romaner som ligger nær bekjennelsessjangeren. Det mest framtrædende eksemplet historisk sett er Goethes brevroman *Den unge Werthers lidelser* (1774). Aphra Behn eller en ukjent “A. Marsh” publiserte *The Ten Pleasures of Marriage and The Confession of the New-married Couple* (1682). Skotten James Hoggs roman *The Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner* (1824) ble av Hogg skrevet som en “metaphysical thriller so that it could be mistaken for a true story, including himself as a minor character in the narrative box of tricks. Purporting to be a historical reconstruction of the life of two brothers, George and Robert, narrated by the book’s editor, along with the confessional manuscript of Robert [...]. At once gothic comedy, religious horror story, mystery thriller, and psychological study, the novel is both terrifying and terrific.” (Boxall 2006 s. 99) Italieneren Ippolito Nievo skrev den historiske romanen *En italieners bekjennelser*, som kom ut posthumt i 1867.

Den sovjetrussiske lyrikeren Sergej Aleksandrovitsj Jesenin ga ut en bok kalt *En hooligans skriftemål* (1921). Aksel Sandemoses *En flyktning krysser sitt spor* (1933) er har blitt oppfattet som en bekjennelsesroman. Amerikaneren Jack Kerouac ga ut *On the Road* i 1957, et verk som kan oppfattes som en selvbiografisk roman, og som har en bekjennende stil. I tillegg til Styrons *The Confessions of Nat Turner* (nevnt ovenfor) kan også nevnes den amerikanske forfatteren William Burroughs’ *Junkie: Confessions of an Unredeemed Drug Addict* (1953). Den sveitsiske forfatteren Max Frischs roman *Montauk* (1975) har også bekjennelsespreg. Det finnes også skjønnlitteratur som har ”bekjennelser” i tittelen,

men som ikke er bekjennelseslitteratur, f.eks.: Adele Langs chick lit-roman *Confessions of a Sociopathic Social Climber* (2002). Andre eksempler:

Kerstin Thorvall: *Det mest förbjudna* (1976) – en bekjennelsesroman om en oppvekst med mange vansker; i kapitlet “Mamman och den heliga modern” fører Thorvall ordet direkte

Bente Clod: *Brud* (1977) – en roman om følgene av at en kvinne (“Bente”) vil leve heteroseksuelt, og oppfattet som “bekjennelseslitteratur” (Aamotsbakke og Knudsen 2008 s. 128)

Sue Townsend: *The True Confessions of Adrian Albert Mole* (1989)

Philip Roth: *Operation Shylock: A Confession* (1993)

Carina Rydberg: *Den högsta kasten* (1997) – en “roman” der hovedpersonen heter Camilla Rydberg; en livsberetning som fungerer som en hevn mot dem som har gjort henne til offer

Sophie Kinsella: *Confessions of a Shopaholic* (2001)

Martha Norheims bok *Friksjonar* (2011) tematiserer blant annet samtidens hang til bekjennelser.

Den typen lyrikk som på engelsk kalles “confessional poetry” inkluderer bl.a. poesi som selvterapi for dikteren. Poetene Robert Lowell og Anne Sexton tilhører denne retningen – bekjennelseslyrikken. Lowells mest kjente bekjennelseslyrikk finnes i *Life Studies* (1959). “[A]t its best, confessional poetry produced moving statements of personal anguish, engaging the reader’s compassion” (Ro 1997 s. 250).

I våre dager finnes det atskillige bekjennelsestekster på Verdensveven. Det finnes også paralleller innen film: “a genre of confessional films, with ghostly faces [på Verdensveven] speaking directly into the camera with surprising frankness. Sadie Benning, the adolescent daughter of an established experimental filmmaker, went on to fame in the art world with her simple and direct shorts, filmed in her bedroom, about coming of age as a lesbian. At nineteen, Benning was the youngest person ever to win a Rockefeller grant.” (Jenkins 2008 s. 155)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>